

DE LA CUVINTE LA ILUSTRĂȚII: POVEȘTILE LUI ION CREANGĂ ÎN VIZIUNEA ARTIȘTILOR PLASTICI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Alexandrina FLOCA*, Cătălina-Elena SPINEI

Departamentul Design Industrial și de Produs, Programul Design și Tehnologii Poligrafice, grupa DTP-231,
Facultatea Design, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova

*Autorul corespondent: Alexandrina Floca, e-mail: alexandrina.floca@dip.utm.md

Coordonator științific **Viorica CAZAC**, conf. univ. dr., Departamentul Design Industrial și de Produs,
Programul Design și Tehnologii Poligrafice

Rezumat: *Ilustrațiile care însoțesc poveștile lui Ion Creangă, lucrări clasice și mereu reeditate, formează un tot întreg cu conținutul completându-se unele pe altele, adăugând noi valențe narațiunii și diversificând grafica de carte din Republica Moldova. De-a lungul timpului, mai mulți artiști plastici ca: Leonid Grigorașenco, Boris Nesvedov, Igor Vieru, Gheorghe Vrabie, Ilie Bogdesco, Filimon Hămuraru, Leonid Domnin, Boris Brânzei, Emil Childescu, Eudochia Zavtur, Anatol Smâșleaev, Alexei Colâbneac, Vitalie Coroban, Simion Zamșa și Ary Murnu și-au demonstrat talentul, ilustrând într-un mod original și inconfundabil propria viziune asupra eroilor din povești. Fie în creion, guaș, tuș sau acuarelă, lucrările acestor artiști plastici au transmis dincolo de filele îngălbenite de timp, adevărate valori ce au educat numeroase generații. Necătând la multitudinea tehnicilor utilizate, scopul era comun, de a valorifica opera marelui scriitor și de a aduce un aport semnificativ Patrimoniului Național. Poveștile lui Ion Creangă reprezintă o oglindire autentică a vieții și valorilor sociale din mediul rural, iar ilustrațiile completează și amplifică mesajul educativ și narativ al operei, ce rămâne actual pentru toate vârstele. Cu el am copilărit, cu el am devenit cei ce suntem azi, cei ce vom fi mâine și pentru vecie. Vom rămâne mereu copii în suflet, alături de Ion Creangă.*

Cuvinte cheie: *ilustrații, creație, grafică, tehnici, patrimoniu.*

Introducere

Săraci am fi fost fără valoroasa operă crengiană. Mulți din noi am stat cu sufletul la gură când eram mici sperând că lupul nu-i va găsi pe toți ieziile să-i manânce sau că în sfârșit ursul o să-i tragă o mamă de săpuneală vulpii șmechere, iar fetele doreau să fie harnice și frumoase ca fata moșneagului. Prin poveștile sale, Ion Creangă a educat modele de caractere, ne-a învățat să fim curajoși ca Ivan Turbincă, să ne urmăm visele ca și cocoșul din "Punguța cu doi bani", iar „Amintirile din copilărie” ne-au sugerat că viața e frumoasă prin șotii și ghidușii și e firesc să fie așa: "căci unde s-a mai văzut babă frumoasă și copil cuminte".

Urmărind opera pictorilor reprezentanți a mai multor generații, vom descoperi împreună evoluția operelor creatoare în domeniul graficii de carte în baza operei literare a lui Ion Creangă. Printre ei se regăsesc plasticienii Leonid Grigorașenco, Boris Nesvedov, Igor Vieru, Gheorghe Vrabie, Ilie Bogdesco, Filimon Hămuraru, Leonid Domnin, Boris Brânzei, Emil Childescu, Eudochia Zavtur, Anatol Smâșleaev, Alexei Colâbneac, Vitalie Coroban, Simion Zamșa și Ary Murnu ce și-au demonstrat talentul, ilustrând într-un mod original și inconfundabil propria viziune asupra eroilor din poveștile lui Ion Creangă recurgând la diverse tehnici de reprezentare: acuarelă, tuș și peniță, creion, guaș, gravură și altele.

Lucrarea prezintă rezultatele analizei ilustrării operei lui Ion Creangă de către o parte dintre plasticienii nominalizați.

Leonid Grigorașenco

Primul artist plastic din Moldova, care a ilustrat aproape în întregime opera lui Ion Creangă, a fost Leonid Grigorașenco (1924–1995). A fost autodidact talentat, iar lucrările sale impresionează prin măiestria tratării realiste a subiectelor [1]. Ilustrațiile în tehnica acuarelei din anii '50 subliniază dorința de expunere și evidențiere a frumuseții naturii de către autor. Acestea sunt pline de viață și denotă atenție acordată detaliilor, transmițând emoțiile și starea personajelor cu o precizie deosebită. În special, fețele oamenilor sunt atracțiile principale în aceste imagini.

În colecția de lucrări realizate în acuarelă cu aspect realist, impresia este sporită de culorile vibrante și de tehnica de pictură cu pensula care creează un efect de întretăiere. Leonid Grigorașenco descrie realitatea atât de credibil, încât nu există nici o îndoială în întâmplările ilustrate – o calitate foarte valoroasă într-o carte pentru copii. Către sfârșitul anilor 1950, desenele lui Leonid Grigorașenco au trecut printr-o noua etapa a creației grafice. Au devenit mai minimaliste, folosind mai multe linii grafice și pete abstracte pentru a reda umbrele. Aceste desene au fost adesea utilizate ca frontispicii sau viniete în cărțile în care apăreau compoziții mai ample realizate în acuarelă. Mixul între desenele în alb-negru și cele în acuarelă au creat o armonie unică în designul cărților ilustrate de plasticianul Leonid Grigorașenco.

Figura 1. Ilustrații realizate de Leonid Grigorașenco la ediția de carte intitulată "Povești" de Ion Creangă

Boris Nesvedov

O altă metodă de abordare folosește Boris Nesvedov (1903–1963), care de asemenea, a lucrat în anii '50. Propria experiență în domeniul artei teatrale decorative a aplicat-o cu succes în cartea pentru copii, împrumutând multe metode structurale din scenografie. Ilustrațiile în ton sunt foarte reușite prin compoziții și desenul lor rafinat, similar celui de gravură (Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, Capra cu trei iezi), iar ilustrațiile în guașă se deosebesc prin originalitatea culorilor decorative [1]. Ultimele desene ale lui Boris Nesvedov sunt compartimentate într-un mod interesant, asemănător decorurilor teatrale. Această abordare creează un sentiment specific al spațiului în ilustrațiile sale. În special, în cărțile "Ivan Turbincă" sau "Povestea lui Harap Alb", acest stil compartimentat este remarcabil.

Artistul combină cu succes realismul situațional cu elemente de grotesc și cu principiul decorativ de organizare compozițională a paginii [1].

Spre deosebire de ilustrațiile lui Leonid Grigorașenco, care se asociază cititorilor de orice vârstă, ilustrațiile lui Boris Nesvedov sunt create special pentru cei mici.

Figura 2. Ilustrații realizate de Boris Nesvedov la povestea “Harap Alb” de Ion Creangă

Igor Vieru

Totuși tendința realista nu s-a terminat aici, ea se regăsește și în lucrările grafice ale celebrului artist plastic Igor Vieru (1923–1988). Pictorul a realizat patru serii diferite de ilustrații la poveștile lui Ion Creangă, fiecare din ele având un stil individual inconfundabil. În compozițiile realizate în tuș și acuarelă pentru prima carte, dedicată operei lui Ion Creangă (Soacra cu trei nurori. Ed. Școala sovietică, 1956), Igor Vieru a utilizat tradiția realista de carte a anilor 50. Marele ilustrator reușește să creeze o reprezentare autentică a vieții satului, cu toate detaliile sale realiste. Prin intermediul ilustrațiilor sale, se poate remarca atmosfera rurală, cu casele, oamenii și toate elementele specifice. În una din ultimele sale cărți ilustrate, Capra cu trei iezi (Ed. Literatura artistică, 1988), desenele în guașă sunt stilizate drept pictură primitivă. Figurile animalelor pot fi bine citite pe fundalul alb al hârtiei [1]. Ilustrațiile în guașă la povestea “Harap Alb” se referă după cum ne putem da seama, la o altă perioadă. Stilul lor decorativ este specific reprezentărilor graficii de carte pentru copii proprie anilor 60. Compozițiile create de marele artist sunt destinate anume copiilor, utilizând elemente contrastante, culori deschise și ornament simplu, ce amintesc de tehnica de gravură rusească în coaja copacului de tei, numită lubok.

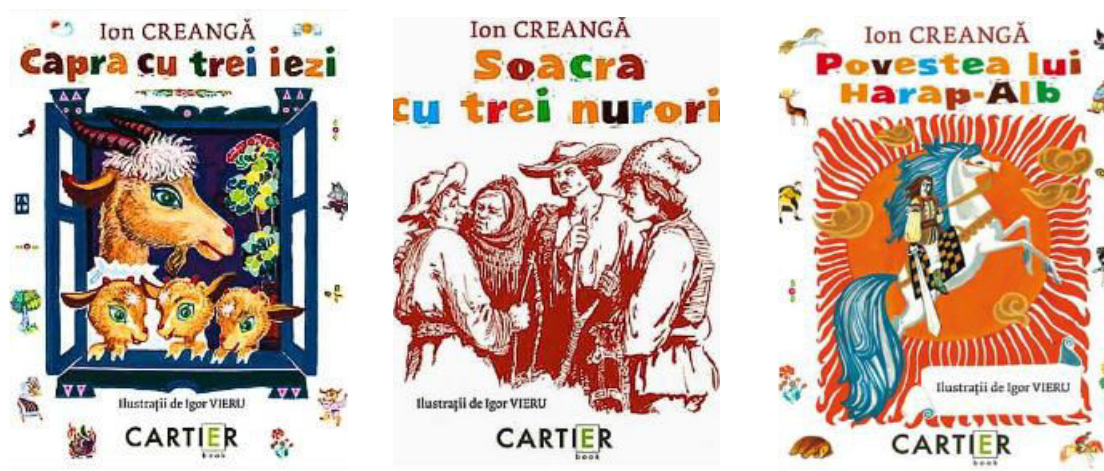

Figura 3. Ilustrații realizate de Igor Vieru la opera lui Ion Creangă

Ilie Bogdesco

Perioada anilor 60 se caracterizează prin introducerea mai multor schimbări, ce implică modificarea exteriorului cărților, care a devenit mult mai modern și laconic.

Celebrul artist grafic Ilza Bogdesco (1923–2010) a realizat integral de mână, atât ilustrațiile cât și fontul operii “Punguța cu doi bani” Acesta utilizează metoda grafică pură, adăugând elemente din arta populară. Ilustrația lui Ilie Bogdesco pentru povestea “Punguța cu doi bani” de Ion Creangă (1962; executare: portretele personajilor – linogravură; celelalte imagini și interpretarea caligrafică a textului – tuș, peniță; accente cromatice – guașă) reprezintă prima ediție de carte în care, atât imaginile ilustrative, cât și conținutul textual, interpretat în scriere caligrafică sunt realizate de către grafician manual. Respectiva ediție a fost prima carte din R.S.S. Moldovenească apreciată cu Premiul I la Concursul unional al cărții de la Moscova (1962) [2].

Artistul redă într-un mod inedit emoțiile personajelor ce ușor pot fi recunoscute ca provenind din mediul satului cu toate întâmplările sale cotidiene. Recurgând la reproducerea textuală caligrafică a operii lui Ion Creangă, acestea stilistic completează armonios imaginile asigurând echilibru între text și grafică. Emoțiile personajelor ilustrate de Ilie Bogdesco sunt amplificate de alternarea constituirii structurale compoziționale în același încadrament regăsind structuri mixte de compoziții de tip închis și deschis.

Figura 4. Ilustrații elaborate de Ilie Bogdesco la povestea lui Ion Creangă “Punguța cu doi bani”

Gheorghe Vrabie

Ilustrațiile realizate de Gheorghe Vrabie (1939-2016) implică complicarea limbajului compozițional și prezentarea personajelor cu chipuri caraghioase. Deși, la prima vedere lucrarea poate părea o compoziție nefinalizată, ea constituie o compoziție finisată și plină de elemente grafice bine gândite. În mod deosebit se remarcă ilustrațiile operii “Harap Alb”, unde personajele realizate în tuș, penel, peniță sunt aduse la viață cu ajutorul elementelor de grotesc și scot în evidență simbolistica formei. Ilustrațiile la “Povestea lui Harap Alb” de Ion Creangă (1967), executate în tehnica acvafortelului, constituie și lucrarea de licență la absolvirea Academiei din Sankt Petersburg, menționată în cadrul concursului Arta Cărții cu Premiul II (1968) [3].

Gheorghe Vrabie ilustrează și alte opere a lui Ion Creangă cum sunt „Amintiri din copilărie”, „Povestiri” în acurală, tuș, peniță.

Grafica de carte a lui Gheorghe Vrabie, ca și cea de șevalet, se caracterizează prin maniera distinctă de stilizare a formalului și crearea imaginilor convențional-simbolice, deseori marcate de un topos poetic. La fel de neordinar este modul de structurare a elementelor imagistice în compoziția ilustrativă. Fiind amplasate, aparent, într-un mod aleatoriu, fără a ține cont de principiile organizării perspective, acestea sugerează ideea unei „planări” imponderabile în cadrul spațiului plastic. Acest procedeu compozițional îl provoacă pe privitor să-și declanșeze imaginația în căutarea propriilor interpretări ale textului literar. Gheorghe Vrabie considera că „...arta necesită gândire, coparticipare în actul de creație” din partea vizualizatorului [3].

Figura 5. Ilustrații elaborate de Gheorghe Vrabie la povestea lui Ion Creangă “Harap Alb

Filimon Hămuraru

Printre autorii ilustrațiilor pentru opera lui Ion Creangă se remarcă și Filimon Hămuraru (1932–2006), care a prezentat pe larg moștenirea literară a scriitorului. În ilustrațiile sale pentru povești, el a utilizat tehnicile vizuale de prezentare, origine din pictură și scenografie, fiind un artist plastic multilateral al (Povestea lui Harap Alb. Ed. Literatura artistică, 1984; Fata babei și fata moșneagului. Ed. Literatura artistică, 1987; Soacra cu trei nurori. Ed. Cartea Moldovei, 1998; Poveste. Ed. Prut Internațional, 1998) [1].

Ilustrațiile în culori intense, explică plăsmuirea acțiunii, ce se diferențiază doar prin contextul subiectului și detaliile de componentă. În general, acestea sunt concepute într-un mod unic, inimitabil.

În ciuda faptului că artistul nu adaugă nimic în plus, ilustrațiile sunt complexe din punct de vedere compozițional și abundă în detalii narrative. Creativitatea lui Filimon Hămuraru se remarcă prin faptul că se apropie de cultura noastră națională. Ilustrațiile sale fiind bogate în motive antropomorfe, vegetale și zoomorfe, fiind inspirate din arta populară.

Opera lui Ion Creangă ilustrată de Filimon Hămuraru prinde viață prin imaginile asemănătoare decorurilor teatrale, care se schimbă de la o pagină la alta. Aceste imagini sunt populate de personaje robuste și impunătoare în statură. Filimon Hămuraru a recreat în ilustrațiile pentru carte tipajul național, continuând tradiția picturii teatral-decorative, introduse pentru prima dată de Boris Nesvedov, în anii 1950 [1].

Figura 6. Ilustrații realizate de Filimon Hămuraru la povestea “Harap Alb”

Concluzii

Fiecare etapă în evoluția graficii de carte are eroii săi care au aplicat principiile specifice de reprezentare. Ilustrarea operei lui Ion Creangă nu a fost o excepție în acest sens. Arta ilustrării edițiilor de carte deși supusă și ea cenzurii timpurilor, a pus în limină trăsăturile poporului, elemente din arta tradițională, elemente de identitate națională.

Indiferent de diversitatea tehnicilor folosite, plasticienii au tins să valorifice operele lui Ion Creangă și să aducă o contribuție semnificativă patrimoniului național.

Poveștile lui Ion Creangă reflectă fidel și savuros viața rurală și valorile sociale, iar ilustrațiile completează și sporesc mesajul educațional al lucrării, care rămâne relevant pentru toate grupele de vârstă.

Cu Ion Creangă am copilărit, cu el am devenit cei ce suntem azi, cei ce vom fi mâine. Vom rămâne mereu copii în suflet, alături de Ion Creangă.

Referințe bibliografice

- [1] Vladimir Cravenco, “Opera lui I. Creangă ilustrată de artiști plastici din Moldova”, 2012, pp. 58-64. [accesat 05.04.2024]. Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/58-64_13.pdf
- [2] Stavilă Tudor, „Ilie Bogdesco, un geniu al graficii de carte”, 2015, pp.150-154. [accesat 06.04.2024]. Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/150_154_Ilie%20Bogdesco%2C%20un%20geniu%20al%20graficii%20de%20carte.pdf?fbclid=IwAR3_pU_MKQwWCxPGJS1A523duHgtGm6BZZFpuowHVkhC0l_Eioco5cSzLg
- [3] Musteață, Elena, „Valențe artistice și simbolice în creația grafică a lui Gheorghe Vrabie”, 2021, pp. 66. [accesat 07.04.2024]. Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/65-74_12.pdf